

EN BLOMST FRA ROSEN- TRÆET

**Af Thomas Wegener Friis
og Helmut Müller-Engbergs**

For snart tyve år siden fejede den fredelige revolution over den Tyske Demokratiske Republik (DDR). Demonstranter krævede en stopper for det østtyske Ministerium for Statsikkerhed (MfS) – Stasi. “Stasi i produktionen” lød det fra gaderne. Den forhadte statssikkerhed havde udviklet sig til symbolet på hele det undertrykkende regime i Østtyskland. Statssikkerhedens egne folk forsøgte at reformere sig, men regeringspartiet SED/PDS havde allerede kort efter Murens fald skrevet Stasi på tabskontoen og koncentrerede sig om partiets egen overlevelsesplan.

Da spillet var ude for MfS, var næste træk at slette alle beviser. Ikke mindst udlandsefterretningstjenesten Hauptverwaltung A (HV A) havde held med at destruere meget store dele af sit arkiv. Derved var ikke mindst tjenestens agentnet i Vesten – der udgjorde godt halvdelen af Østtysklands spioner i udlandet – slettet. Det viste sig imidlertid, at efterretningstjenesten i det store og hele kunne have sparet sig det arbejde. Sidst på året 1992 fik CIA fingrene i en kopi af HV A's kartoteker.¹ Dermed fik den amerikanske tjeneste et fuldstændigt overblik over både dæknavne og de borgerlige navne på titusindvis af DDR-agenter verden over.

I 1990'erne tilbød CIA at dele sin viden med sine partnertjenester i Vesten. Storbritannien, Danmark, Norge, Sverige, Finland, Østrig og ikke mindst Tyskland var blandt de lande, der fik et tilbud fra amerikanerne. Tyskland modtog de første informationer fra den amerikanske efterretningsskat i foråret 1993. I de følgende år kørte operation “Rosenholz” – tilbageførslen af kopier af de østtyske kartoteker. Først fik efterretningstjenesten, sidenhen også Stasi-arkiverne del i byttet. Tyskerne fik med CIA's mellemkomst kendskab til ikke mindre end godt 6.000 vesttyske HV A-agenter² og 13.000 østtyske.³ Desuden fik tyskerne navnene på næsten 300.000 personer, der af den ene eller anden grund havde været registreret af østtyskerne. Det hele fyldte intet mindre end 381 cd-rom'er.

Da DDR brød sammen, skaffede CIA identiteter på tusindvis af østtyske agenter. En snes af dem dukkede senere op hos PET.

Rosenholz – rosentræ – var altså navnet på den tyske tilbageføringsoperation; ikke den oprindelige betegnelse for de østtyske dokumenter. I den brede offentlighed er betegnelsen Rosenholz dog efterhånden blevet synonym med de østtyske kartoteker, hvorfor den også er anvendt i denne artikel – også når det drejer sig om informationer udvekslet mellem Danmark og USA; endskønt denne udveksling ikke gik under navnet Rosenholz.

I Danmark stiftede man for alvor bekendtskab med betegnelsen Rosenholz, da en EU-embedsmand, den tidligere østtyske spion “Lenz” (XV/6991/75), i julen 1999 blev arresteret. Han endte med at tilbringe 115 dage i varetægtsfængsel. Herefter droppede anklagemyndigheden sagen mod ham med henvisning til forældelse. Dermed toppede “opgøret” med tidligere agenter for Østblokken i Danmark. Sagen mod “Lenz” var resultatet af flere års heftig politisk debat og en halvhjertet politisk proces.

Den danske håndtering af Rosenholz var karakteristisk. De fleste lande førte en eller ganske få symbolske eller eksemplariske sager. Man lod i det store og hele de gamle spionsager hvile. Det gjaldt også for Tyskland. Af de cirka 1.500 agenter og 376 kontaktpersoner, der stadig var aktive i Vesttyskland lige før murens fald, endte det forende Tyskland med at dømme blot 181 spioner, heraf kun 62 til længere straffe end to år. Rosenholz vigtigste værdi for de lande, der modtog dem, var, at det neutraliserede spionagetruslen fra de tidligere agenter, man var i stand til at identificere.

Rosenholz

Det amerikanske arkivkup bestod først og fremmest af tre slags dokumenter:

- F 16-kartotekskort
- F 22-kartotekskort
- “Statestikbogen”

F 16-kartotekskortene indeholder de helt grundlæggende informationer om de personer,

som HV A af den ene eller anden grund havde i kikkerten. Det drejer sig i Tysklands tilfælde om 279.327 identiteter, som skal fraregnes folk, der på grund af dobbeltnavne blev opført to gange, samt dele af et såkaldt “Arbeitskartei” med navnene på 2.823 HV A-føringsofficerer,⁴ som amerikanerne er kommet til at blande sammen med F 16-kartoteket. Tilbage står registreringen af 267.000 “ægte personer”. F 16-kortene indeholder informationer om personens borgerlige navn⁵, fødselsdato, og -sted, personnummer, statsborgerskab, adresse, job, arbejdsgiver samt følgende operationsdata: HV A, arkivsignatur og registreringsnummer. Sidstnævnte nummer er nøglen videre rundt i HV A’s databaser og kartoteker.

I tilgift kan kortene indeholde enkelte yderligere oplysninger. Forkortelsen HP (Hauptperson) betød som regel, at det drejede sig om en agent, der var opført i systemet under flere forskellige identiteter. Øvrige identiteter var falske eller operative, HP-navnet var typisk det korrekte. Foruden dette kan kortene være påstemplet “Dokument”, “Information”, “Pirat”, “Lawine”, “System”. De to første handlede som regel om identiteter. Som regel var en person med stemplet “Information” “identitetsdonor” til falske dokumenter. Undtagelsesvis er der dog også påført identitetsmodtageren. Kortene med stemplet “Pirat” indeholder personer, som østtyskerne frygtede var afsløret gennem afhopningen af løjtnant Werner Stiller fra HV As Afdeling XIII. Afhopningen var et af de største slag mod den interne sikkerhed, HV A oplevede, efter Berlinmuren var opført. “Lawine” havde en lignende baggrund. Det drejede sig om personer, som HV A frygtede, at Werner Teske kunne have angivet til Vesten. Teske var blevet afsløret, arresteret og henrettet, da han i 1981 forberedte en afhopning. “System” var slutteligt persondata, østtyskerne havde delt med deres østeuropæiske partnere gennem SOUD-systemet.⁶

F 22-kortene er oversigter over enkelte operationer. De indeholder foruden det førnævnte vigtige registreringsnummer også agenternes dæknavn. Desuden giver kortene oplysninger om, hvem der førte en sag, hvornår og til

1. Name: J Ö R G M E Y E R
 2. Vorname: J Ö R G
 3. Geburtsdatum: [redacted]
 4. Geburtsort: O S L O
 5. Anschrift: R O S T O C K I I
 G R O ß - K L A I N
 6. Berufliche Tätigkeit: ~~Student~~ Student
 7. Arbeitsstelle: ~~VON DER NORDSEE~~
 U n i R o s t o c k
 8. Staatsangehörigkeit: D D R
 9. Parteizugehörigkeit: [redacted]
 (Mitgliedschaft beibehalten)
 10. Nr. des 1968er Form 18

Bek-Nr. 1/04372
 (Wird von Abteilung XII ausgefüllt)
 Bezirk Rostock
 Dokument A 04372
 Archiv-Nr. [redacted]
 Karte angelegt am 3.5.67
 HV A / III / 1205
 [redacted] Manfred [signature]

Eksempel på F 16-kartotekskort for agenten Jörg Meyer. Efter ønske fra Die Behörde der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik er Stasi-officerernes identitet beskyttet. (Foto: BStU)

hvem den skiftede hænder, samt hvornår den var blevet lukket og arkiveret. Slutteligt fortæller de, hvilken type sag det drejede sig om; IMA (Inoffizielle Mitarbeiter Akte A) var en betegnelse for agenter, der virkede som kilder, residenter, hververe eller instruktører; OPK (Operative Personenkontrolle) dækkede som regel over den tidligste fase af et agentforløb. I alt havde HV A 28 forskellige operationskategorier.⁷ En særlig kategori under IMA var kontaktpersoner (KP), der ellers ofte betragtes som personer, der endnu ikke befandt sig i et bevidst agentforhold til den østtyske tjeneste. Rosenholz har imidlertid vist, at endog succesfulde agenter blev ført som kontaktpersoner, typisk af sikkerhedshensyn.⁸

Fra dokumenterne af typen "Statistikbögen" eller profiler er det muligt at trække en lang række informationer ud om agenterne i

Vesten. Deres borgerlige navne figurerer ikke, men de kan fremfindes ved at krydse profilerne med F 16-kortene. Profilerne foreligger imidlertid udelukkende for året 1988. Stasi-arkivet fik 1.702 profiler på vesttyskere, mens den tyske kontraetterretningstjeneste *Bundesamt für Verfassungsschutz* fik 1.949. I alt skønnes der at være samlet set 2.475 profiler hos CIA. Profilerne deler sig i kategori A (tyskere: i alt 1.890) og B (andre udlændinge end tyskere: i alt 585).

Profilerne giver information om seks forskellige forhold:

1. Informationer om agenten (Angaben zum IM)
2. Sagens operative udvikling (Zur operativen Entwicklung des Vorgangs)
3. Personlige informationer om agenten (Personliche Angaben zum IM)

4. Målinstitutioner (Objekte)
5. Loyalitet og sikkerhed (Zuverlässigkeit und Sicherheitsprobleme)
6. Kommunikation (Verbindungsvesen)

På baggrund af de informationer var det muligt at tegne et klart billede af agenterne, deres muligheder og deres svagheder. Første felt indeholder dæknavn, registreringsnummeret og typen af operation (Kategorie). Informationer der også kunne genfindes andre steder i systemet.

Beskrivelsen af den operative udvikling indeholder; hvem der havde tippet agenten, om hvervningen var foretaget af en anden agent eller af en efterretningsofficer, samt om hvor hvervningen fysisk var foretaget. I DDR eller i det såkaldt OPG (Operationsgebiet – operationsområdet), altså i Vesten. Hvad angik hvervningsårsagerne viser de vesttyske sager et klart billede: 1.062 havde politiske årsager til at være agenter, 324 økonomiske grunde, 147 personlig årsager, 67 fremmed flag,⁹ 20 selvangivere, 5 afpresning.¹⁰

Hvad angår de personlige informationer, kan profilerne fortælle, hvilket køn, hvilken nationalitet og hvilken civilstand agenten havde, samt hvor han eller hun – det var som regel en han – boede. Yderligere kan man læse, hvilke fremmedsprog vedkommende beherskede, hvilket job han besad samt om hans formue. Det sidste var bredt forstået og kunne for eksempel indeholde den operativt vigtige henvisning til, om agenten havde eget firma eller egen bil.

Under punkt fire er spionagemålet for agenten opført, altså hvilken institution vedkommende var i stand til at hente informationer fra. På baggrund af profilinformationerne fra de vesttyske agenter har det været muligt at tegne et ret nøjagtigt billede af infiltration af Bonn-republikkens centrale administrative institutioner. Således havde HV A i skæringsåret 1988 20 agenter med adgang til udenrigsministeriet, tre til Forbundskanslerkontoret, ni til Bundesnachrichtendienst, 19 til Forbunds dagen, tre til CDU-ledelsen og 12 til den socialdemokratiske ledelse. Der var med

andre ord tale om en meget stærk holdopstilling i det østtyske agentteam i toppen af det vesttyske politiske system.¹¹

Under punktet “Loyalitet og sikkerhed” blev risikoen ved agenterne målt og vejret. Blandt de vesttyske agenter, der foreligger data på, er det påfaldende, hvor mistænksomme HV A var over for deres egne folk. Væsentligt under halvdelen, 39 procent, havde tjenesten fuld tillid til. Af deciderede dobbeltagenter regnede østtyskerne kun med, at de havde en havkat i hyttefadet, altså blot godt en halv promille.¹² I spørgsmålet om sikkerhed havde HV A ti forskellige parametre, der påvirkede en agents status. De drejede sig først og fremmest om forskellige forbindelser (rejser eller familie) i DDR eller andre kommunistiske lande. Påfaldende mange østtyske agenter, 212, altså mere end ti procent, havde i deres liv været kortvarigt i myndighedernes søgelys af politiske årsager. Hele 16 personer regnede man med blev aktuelt efterforsket, og to fik deres telefoner og post overvåget.

<i>Kommunikationsmiddel</i>	<i>Antal</i>
Dækadresse i DDR	984
Instruktør	786
Ensidet radiokontakt	221
Chiffering	189
Usynligt blæk	148
Koder	74
Personlig kurerforbindelse	59
Kortbølge signalsystem “Panorama”	43
Døde postkasser i tog	42
Mikratfotografi	41
Døde postkasser	26
Telefonoverførsel “HD”	21
Kortbølge radio “Horizont”	17
Dobbelt-sidede kortbølge radio	15
Upersonligt materialetransport	12
Dækadresse i operationsområdet	12

Fordeling af kommunikationsmidler for 1890 vesttyske agenter. En agent kunne råde over flere forskellige.

Art. des Vorgangs		Reg.-Nr. L/848/67	
Name Wolfgang Schmidt			
Dokument		Postort Hosstock	
Angelegt am 18.3.67		von Verwaltung	
Abt./SD Haren		Name d. Mitarb. L	
Angelegte Bände		ehem. Reg.-Nr.	
Vorgang beendet am		bei Verwaltung gesperrt	
Abgelegte Bände T.II/1-5		Archiv-Nr. AIM 26509	
T.I/2 Veränderungen			
Datum	Prüf. 3104 / Art der Veränderung		10.6.72
4. Juni 1967	Trans G1.		1030
12.7.67	an HV A / Abt. III, W		Manfred (P 1, A 1)
25.1.72	VORG. umgeschr. 15.11.1971/c/65		
	IM-Akte A Teil I, Teil II Bd. I		
25.3.72	an HV A/Abt. XI, G		Bernd
	JMA 18.3.67		1110
			b. W

“Jörg Meyers” F 22-kort. Efter ønske fra Die Behörde der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik er Stasi-officerernes identitet beskyttet. (Foto: BStU)

Fordelingen af forskellige kommunikationsformer viser overraskende, at under halvdelen af agenterne havde kontakt til en tilrejsende instruktør, mens kontakten via dækadresse i DDR var langt mere almindeligt. Statistikken viser også, at gammelkendte spionmetoder som døde postkasser – hemmelige gemmesteder – i 1988 var på vej ud af den almindelige virksomhed. Ligeledes er det bemærkelsesværdigt, at under ti procent brugte den gode gamle usynlige blæk. Profilerne på dette punkt viser også et andet alment kendt spionfænomen fra populærkulturen, nemlig at de falske pas ikke var særlig udbredt; i hvert fald ikke blandt spionerne. Blot 134 havde et ekstra vesttysk eller vestberlinsk falsk pas, og kun 12 af de 1890 et internationalt pas. Til gengæld havde HV A et uhyre stort antal dobbeltidentiteter til de østtyske eller andre østeu-

ropæiske agenter og officerer, der rejste over til agenterne, nemlig cirka 60.000.¹³

Profilernes kommunikationsstatistik indeholder et sidste væsentligt punkt, nemlig fortegnelser over hvilke agenter tjenesten kunne regne med, hvis det internationale politiske klima strammede til. 1456 agenter og kontaktpersoner kunne DDR regne med i fredstid. I en kriseperiode ville blot 413 holde ved. I krigstid ville der kun være 182 tilbage. Det er her særligt interessant, at der blandt disse er tre kontaktpersoner, som man oprindeligt ikke troede var rigtige agenter. Der kan imidlertid ikke herske tvivl om, at de tre kontaktpersoner “Gerhard”, en pension i Kempten, “Sepler”, en arbejdsløs mand i München med forbindelse til Bundesnachrichtendienst, og “Pioner”, en underofficer i forsvarsministeriet, ikke blot var agenter, men også specielt uddannede til krigstilfældet.¹⁴

Analysen af Rosenholz-materialet kan således give et enestående overblik over, hvordan det østtyske netværk var fordelt og virkede i praksis. Da historien blot ligger tyve år tilbage, er der en ganske stor sandsynlighed for, at forskning i dette område også har relevans i det 21. århundrede. Østeuropa har nok ændret sig fundamentalt siden dengang, men Vesten, som HV A opererede i, er i vidt omfang forblevet det samme.

De efterfølgende informationer om det danske "Rosenholz" stammer fra DIIS-samlingen i PET's arkiv. Det er de dokumenter, som Dansk Institut for Internationale Studier lod afklassificere i forbindelse med udredningen om Danmark under den Kolde Krig. Samlingen er i dag også tilgængelig for andre forskere.

Danskerne

Op gennem 1990'erne fik også PET en mindre del af den amerikanske arkivskat. Det var en del af en generel politik, at CIA var villige til at dele med venligtsindede stater, såfremt de var interesserede. Sverige skulle i den forbindelse have modtaget 900 navne, hvoraf godt 50 kunne identificeres som agenter.¹⁵ Det danske udbytte var en hel del mere magert, hvilket kunne vidne om, at man fra dansk side ikke var særligt interesserede i materialet. Senest i 1995 havde PET de første 14, et antal der samlet set steg til 20. Det drejer sig om agenter, der havde været aktive i 1970'erne og 1980'erne, formodentlig fordi 1988-profil blev brugt til identifikationen. De danske "Rosenholz"-agenter eller Inoffizielle Mitarbeiter (IM) fordelte sig i HV A som følger:

Afdeling II (Spionage mod partier, organisationer og Kirken i Vesttyskland):

- IM "Rita" (XV/1711/69)

Afdeling III (Spionage fra DDR-ambassaderne):

- IM "Käfer" (XV/598/83)

Afdeling IV (Militærspionage):

- IM "Lars" (XV/1557/87)

Afdeling VI (Opklaring af "operative rejseforbindelser"):

- IM "Elch" (XV/1571/85)

Afdeling X (Aktive tiltag, desinformation):

- IM "Ole" (XV/699/86)

Afdeling XI (Nordamerika og amerikanske institutioner):

- IM "Nord" (XV/3976/81)

Afdeling XII (NATO og EF):

- IM "Nixe" (XV/2481/81)
- IM "Lenz" (XV/6991/75)
- IM "Nelly" (XV/2738/79)
- IM "Hubig" (XV/123/78)
- IM "Filius"/"Hansen" (XV/7731/60)
- IM "Elan" (XV/1713/72)
- IM "Lerche" (XV/1714/72)
- IM "Thor" (XV/2315/70)
- IM "Stoppel" (XV/5618/84)
- IM "Bende" (XV/5618/84)
- IM "Axel" (XV/4295/81)

Afdeling XIII (Spionage mod grundforskning)

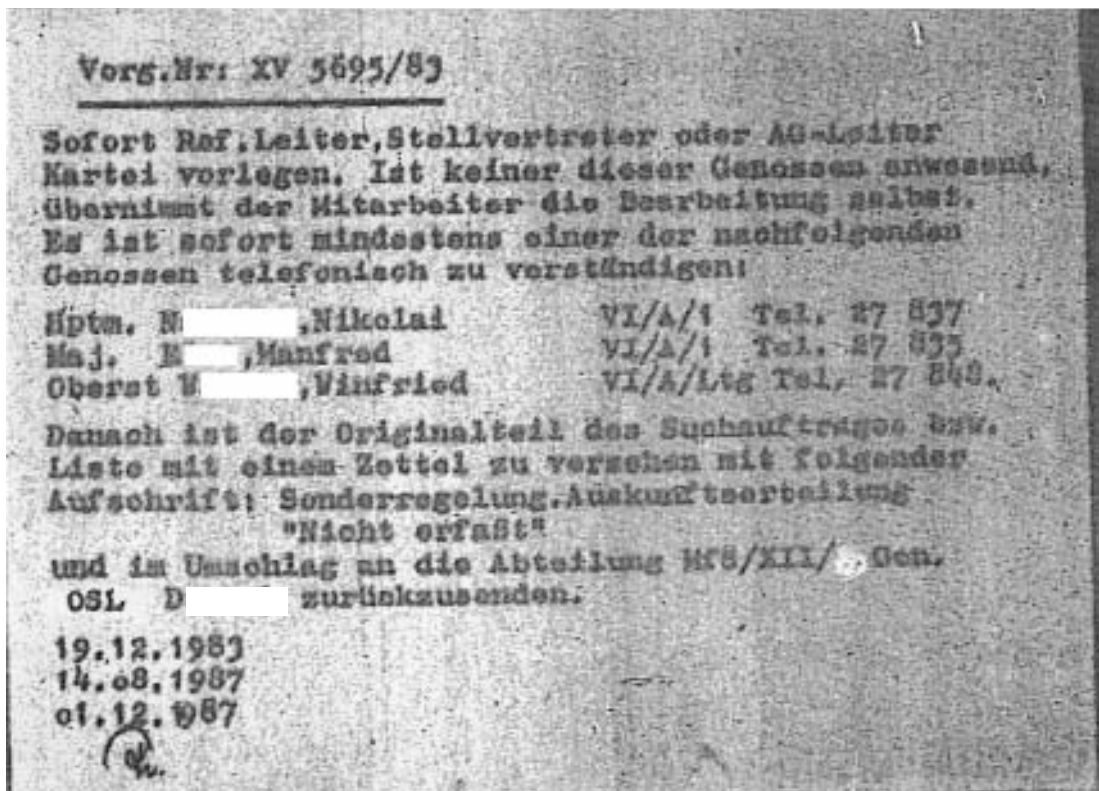
- IM "Gast" (XIII/733/72, og XV/733/72)
- IM "Hagen" (XV/8413/81)

Afdeling XIV (Industrispionage inden for elektronik, optik og EDB)

- IM "Nielsson" (eller "Nielson")(XV/6413/82)

De danske agenter samlede sig fortrinsvis i Afdeling XII. Det skyldtes, at HV A's danmarkskontor var placeret her fra midten af 1970'erne. Her fandt man også Oberstløjtnant Heinz Becker, der alene tegnede sig for syv af Rosenholz-folkene. Inden for industrispionagen var blot tre agenter, til trods for at netop industrispionage spillede en konstant voksende rolle for DDR, og slugte godt fyrrer procent af HV A's kræfter i 1980'erne.¹⁶ Den lette danske industri var imidlertid ikke umiddelbar kompatibel med den østtyske, hvilket kan forklare de få industrispioner. For langt hovedparten af de danske agenter gjaldt, at det drejede sig om ukendte personer.¹⁷

I SIRA-databaser¹⁸ er der muligt at måle, hvor mange større rapporter agenterne sendte til Østberlin. Informationskvoten for de danske Rosenholz-agenter var vidt forskellige. Enkelte indbragte kun relativt få, som venstre-fløjsaktivisten IM "Elan", der arbejdede for HV A fra 1972-1980 og igen fra 1983. I løbet af de første tre år leverede han otte rapporter, koncentreret omkring situationen i forskellige

Bagsiden af agenten "Roland Schulz" F 22-kort. Heraf fremgår det, at agenten i Danmark var "usynlig" selv inden for Ministeriet for Statssikkerhed. Kom der forespørgsler om ham fra andre afdelinger, skulle de ikke uden videre få at vide, at han arbejdede for HV A. Det tyder på, at han havde en særlig mission for HV A i Østjylland. Efter ønske fra Die Behörde der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik er Stasi-officerernes identitet beskyttet. (Foto: BStU)

dele af venstrefløjten, DKP, Vietnambevægelsen og blandt maoisterne.¹⁹ Til sammenligning af rapporterede den kendte DDR-agent Jörg Meyer alias IM "Wolfgang Schmidt" (I/848/67), der i årene 1973-1978 opererede i Danmark og hvervede en dansk kvinde i Udenrigsministeriet, også kun elleve rapporter i SIRA.

Rapport-topscorene blandt de danske agenter var agenterne "Lenz" (96 informationer), "Hagen" (68 informationer), "Nielsson" (63 informationer) og "Elch" (49 informationer). "Lenz" (XV/6991/75) blev hvervet allerede som attenårig med henblik på en karriere i EF-administrationen, hvilket han faktisk nåede i midten af 1980'erne.²⁰ På sin vej der-

til brugte han blandt andet tiden på at spionere mod det danske udenrigsministerium, der var kilden til langt størsteparten af hans indleveringer til HV A. IM "Hagen" – gummispionen fra Odense – leverede fra 1982 til 1989 88 rapporter og dokumenter i SIRA. Hans speciale var tekniske hints til DDR-industrien om gummi og kileremsproduktion. Karakteristisk for mistroen til agenterne skulle "Hagen" levere op til 68 dokumenter og fungere som agent i syv år, før HV A opgraderede ham fra næsthøjest troværdighedsniveau troværdig til niveauet loyal.²¹ Også IM "Nielsson" arbejdede for DDR's industrispionage. Han havde forbindelse til firmaet "Allimex", der drev en omfattende handel med Østblokken med ef-

tertragtede elektronikvarer. Hans tjenester for HV A gik også i den retning. I årene 1983 til 1989 er han i SIRA registreret for en indlevering af dokumenter samt embargobelagte produkter, som i november 1984 en 16-bit computer 8000 Model 11 inkl. skærm, tastatur, båndoptager og manualer, som HV A-analytikerne anså for at være "af stor militær og økonomisk betydning" for Østtyskland. Agenten "Elch" adskilte sig fra de øvrige mest leverende kilder i Rosenholz ved, at de informationer, han bragte, sjældent var fortrolige. Hans 49 informationer er blot for årene 1985-1987. Herefter fortsatte "Elch" dog sin aktivitet frem til DDR's sammenbrud. De informationer, han kunne skaffe, var såkaldte "Regimeinformationer", altså viden om, hvordan administration og daglige liv i de kapitalistiske lande udfoldede sig. Hvordan anmeldte man for eksempel en flytning? Hvordan kom man til at arbejde på Grønland? Hvordan var det tyske mindretal organiseret? Spørgsmålene kunne umiddelbart virke fuldstændig harmløse, men "Elch" arbejdede for HV A's Afdeling VI. Det var tjenestens "rejsebureau". De forberedte indsatsen af DDR-agenter i Vesten og langvarige udslusninger. For at få en østtysker til korrekt at udfylde en vesttysk eller dansk identitet skulle en lang række forudsætninger være opfyldt. Hvis man lavede en fodfejl kunne årelange, dyre og risikable operationer, som Jörg Meyers indslusning i Danmark, gå i vasken. Forudsætningen for succes var detaljeret planlægning og kendskab til livet i et kapitalistisk samfund.

Betragter man gruppen af danske Rosenholz-agenter i sin helhed springer flere fællestrek i øjnene. Først og fremmest var agenter, der havde forbindelse med eller spionerede mod venstreorienterede miljøer, påfaldende overrepræsenteret. Desuden var der i gruppen også en stor andel af agenter, hvis opgaver bestod i at holde netværket ungdommeligt og friskt.

Agent "Lenz" spionerede aktivt mod det danske udenrigsministerium. Derved var han faktisk atypisk for gruppen som helhed. I sine tidligste år som østtysk agent sendte "Lenz"

dog informationer om blandt andet det maoistiske Kommunistisk Forbund Marxister Leninister og om indre forhold i DKP. Både "Lenz" og moren IM "Nelly" havde deres baggrund i DKP og havde derfor gode muligheder for at rapportere herfra. Som nævnt havde aktivisten "Elan" venstrefløjen som sin foretrukne jagtmark og ikke mindst maoisterne. Det gjaldt ligeledes for IM "Hubig" og IM "Thor". Netop Maoismen blev særligt i 1970'erne anset for at være et problem af de regerende kommunistpartier i Østeuropa, der afholdt flere topmøder for at diskutere den maoistiske fare for den kommunistiske bevægelse. HV A skrev om emnet: "De vesteuropæiske maoistiske organisationer har af Kinas Kommunistiske Parti fået til opdrag at understøtte den officielle kinesiske udenrigspolitik og at underminere de kommunistiske partier i deres lande, at ødelægge dem og bringe dem på Pekings kurs". Hertil kom, at "et stort antal af organisationerne har desuden aktive forbindelser til imperialistiske efterretningstjenester".²² HV A's fokus på dette område støttede med andre ord op om de kommunistiske statspartiers politik i forhold til den kommunistiske bevægelse i Vesteuropa. En politik, der i hovedtræk gik ud på at holde venstrefløjspartierne samlet og under kontrol eller på linje med Moskva.

Det var på mange måder en politik, der havde dilemmaer og paradokser indbygget i sig, for en stram kontrol med broderpartierne lagde netop ikke altid op til samarbejde og "aktionsenhed" med andre arbejderpartier. Derfor var der nok at tage sig til for efterretningstjenesten, hvis den skulle understøtte den del af Østtysklands og de kommunistiske landes udenrigspolitik. Det kan også aflæses i SIRA-databasen, hvor netop den danske venstrefløj bredt forstået var det største selvstændige tema for rapporter fra Danmark i perioden 1969-1988.²³ Foruden de nævnte agenter var Rosenholz-agenten "Lerche" aktiv imod Socialistisk Folkeparti og aktiv i fagbevægelsen. Blandt Rosenholz-folkene var der ingen agenter i Socialdemokratiet, omend "Lenz"-sagen viste, at HV A havde øje for partiet, da

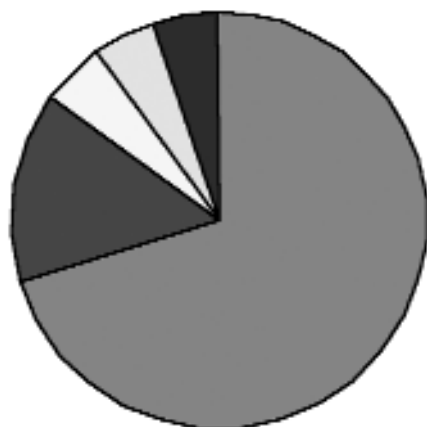
en af partiets unge folk fra 1980'erne dukkede op under "Lenz" dæknavn.²⁴ Desuden havde DDR's ambassade "legale" efterretningsfolk, som eksempelvis officererne "Herbert" (XV/1619/75), "Hille" (VI/641/68) eller "Hofer" (XV/1899/72), som alle holdt et vågent øje med socialdemokraterne.

Et andet markant træk ved det danske Rosenholz-netværk er fremtidsperspektivet. Den konstante foryngelse af et illegalt netværk var en løbende proces. Såfremt agenterne ikke konstant var oppe på tærne og skaffede nye agenter, ville netværket gradvis forældes og til sidst gå i opløsning. I 1980'erne, hvor Rosenholz-agenterne var aktive, var det netop et problem for HV A. Fascinationen af den socialistiske utopi, der havde været stærk i 1970'erne, var ved at aftage. Det var ifølge DDR's sidste spionchef Werner Grossmann et problem.²⁵ De såkaldte 68'ere havde været en stor gevinst for DDR, men nu da revolutionsromantikken var vigende, fremstod DDR som et stagnerende og autoritært gerontokrati. Derfor blev det vanskeligere at hverve folk på det foretrukne politiske grundlag.

I Danmark var behovet for foryngelse vigtigt, idet den gennemsnitlige hvervningsalder på 37 år lå et godt stykke over denne generelle på 32 år. HV A havde imidlertid taget højde for, at der var behov for at arbejde fremtidsrettet, idet ikke mindre end hver fjerde af agenterne – nemlig agenterne "Ole", "Lars", "Stoppel", "Hagen" og "Nielsson" – var indsat som hververe. Desuden er der blandt Rosenholz-folkene et klart fokus på uddannelses-sektoren. Særligt universiteter tiltrak HV A. Atter hver fjerde havde deres gang her; "Nixe" og "Nord" på Aarhus Universitet, "Thor" og "Bende" på Københavns Universitet, og "Hubig" på Roskilde Universitetscenter. Derudover så havde "Ole" rettet sin opmærksomhed bredt mod fagskoler, "Lars" mod gymnasier og universiteter, samt "Elch" mod universiteter og kollegier i København. "Filius" havde studenter- og ungdomsorganisationer som sit mål.²⁶

Det er vigtigt at erindre, at "Rosenholz"-folkene langt fra omfatter hele HV A-aktiviteten i Danmark. Først og fremmest var de aktive de to sidste årtier af den Kolde Krig. Men

Fordeling af hvervningsårsager for Rosenholzagenterne i procent

- Ideologiske årsager (70)
- Materielle årsager (15)
- Personlige årsager (5)
- Fremmede flag (5)
- Ukendt (5)

derudover er der både danskere og tyskere, som virkede for HV A, som ikke var indeholdt i det sparsomme udbytte fra CIA. Det gjaldt den indslusede DDR-agent Schult alias IM "Handke" (VI/1363/64), der var i Danmark i perioden 1974-1979, hvorefter han og hans kone fortsatte deres agentvirke i Brasilien.²⁷ Ligeså mangler IM "Roland Schulz", der i 1980'erne blev indsluset og slog sig ned i Østjylland.²⁸ Og hvad med IM "Solist" bag hvilket dæknavn aktivisten Otto Sand skulle gennem sig? Eller IM "Peter" (XV/3418/67), som den succesfulde føringsofficer Manfred Elisath hvervede i 1967 – Elisath der i øvrigt også førte journalisten Flemming Sørensen (IM "Flame") og overgav ham til den ledende medarbejder, Karl Nippe, der førte ham til senest 1979?

Rosentræets tidlige forår?

Hans Jørgen Bonnichsen, tidligere operativ chef for PET, skrev i 2006 i sin erindringsbog *Hånden*, at han ikke kunne forstå, hvordan de to journalister Per Michaelsen og Mette Herborg "med stor dygtighed og slidsomt arbejde kunne skrive om danske STASI-kontakter i Ekstra Bladet og i bøgerne "STASI og Danmark" og "Ugræs". Han fortsatte: "Det lagde pres på PET, at to ihærdige journalister var hurtigere og bedre til at skaffe informationer om STASI. Det kunne ingen forstå."²⁹

Bonnichsen satte i sin bog fingeren på to centrale punkter: 1) Stasi-afsløringerne satte PET under pres og 2) journalisternes metoder var næsten uforståelige. De to journalisters bøger var kun yderst sjældent forsynede med fodnoter, hvilket gjorde det endnu vanskeligere at forstå, hvor avancerede deres arbejdsmetoder virkelig var. Allerede i deres første bogs – "Stasi og Danmark" – første sider, bliver det faktisk rigtigt spændende. På bogens indledende sider har de en liste over dæknavne og de sande identiteter på agenter i bogen. Det er selvsagt et nyttigt værktøj i en spionhistorie. Men de mest interessante personer i denne sammenhæng er faktisk en række agenter, som forfatterne påstår ikke at have identiteten

på. De beskrives blot som "Dansk Stasi-agent". Det drejer sig om de danske "Rosenholz-folk "Gast" og "Nelly"". Desuden er det en anden gruppe af agenter "Enkel", "Esbjørn", "Edgar" og "Eugen".³⁰ De optræder ikke inde i bogen, men at der er noget ganske særlig ved netop dem, får læseren et klart indtryk af. Michaelsen og Herborg har nemlig valgt i slutningen af deres indledning at spørge ud i det offentlige rum, hvem der gemmer sig bag netop de identiteter.

At netop de linjer havde en ganske særlig betydning fremgår også af, at Bonnichsen på første side i sit kapitel, "Fortiden vender tilbage", godt ti år senere præcis hæfter sig ved de dæknavne: "Det var rigtigt, som det også stod i bøgerne, at der var en del dæknavne, der kunne forbindes med danske statsborgere, men som stadig var uden ejermand."³¹

Men hvorfra kendte de to journalister dæknavnene, og hvorfra vidste de, at det havde noget med Danmark at gøre? I Stasi-arkivet fik man først i december 1998 – altså to år efter "Stasi og Danmark" – styr på dæknavnene på ikke-tyske HV A-agenter. Det skete ved hjælp af SIRA. "Rosenholz" fik de først i løbet af 2000. Det er derfor næsten umuligt, at Stasi-arkiverne før 1996 har udleveret informationer om "Nelly" og "Gast". Der er derimod tre alternative kilder:

- De tidligere Stasi-officerer
- CIA
- PET

Per Michaelsen havde forbindelse til folk fra HV A. Men hvilken interesse havde de i at ryge deres tidligere agenter ud? Det har netop været kendetegnende for de tidligere østtyske føringsofficerer, at de som hovedregel har holdt hånden over deres agenter og folk, der kunne mistænkes for at være østtyske spioner.

Det kunne naturligvis også være CIA's hovedkvarter i Langley, der følte sig kaldet til at indvie Ekstra Bladets journalister i Rosenholz hemmeligheden. Men i 1995/1996, hvor bogen formodes at være blevet skrevet, var der ikke mange uden for efterretningstjenesternes

1. Angaben zum IM

Dokument/Übergang: T C P O S - XV/333/69
 Verantwortl. BE: HV A/XII-LIG
 Kategorie: ~~RESIDENT~~
 IN ~~NU~~ BLANKETTEREN ORIENT TAEITIG
 LEITET BIS ZU 3 IM AN "

2. Zur Operativen-Entwicklung des Übergangs

Ursprung d. Vorj.: DDR-IM ZEITWEILIG IM OF
 Eigene Werbung: IM OF, GEBIET
 Werbung 1980: THEOLOGISCHER BASIS
 DURCH IM AUS DEM OF

3. Persönliche Angaben zum IM

Geb. Jahr/Geschlecht: 1945/MÄNNLICH
 Nationalität: DEUTSCH
 Familienstand: VERHEIRATET
 Fremdsprachen: ENGLISCH
 FRANZÖSISCH
 Land: BELGIEN
 Wohnort: BRÜSSEL
 Beruf/Tätigkeit: BEAMTET NA BEE, 6010
 Vermögenslage: WOHNUNGSMIETER

4. Objekte

GENERALSEKRETARIAT NATO / BEL
 GOVERNMENT / BEL VERBUNDUNG/OBERE EBENE
 BOTSCHAFT / VERBUNDUNG BEL / BEL VERBUNDUNG/OBERE EBENE

5. Zuverlässigkeit und Sicherheitsprobleme

ZUVERLÄSSIG
 KEINE VERWANDTSCHAFTL. VERB. DZ/302. LAENDER

6. Verbindungswesen

SEITENLIGER KUNST
 DA IN BUK
 SCHEINSCHEINMittel
 HILFENFOTODRAFIE
 INSTRUKTIONENVERBUNDUNG
 INTERNATIONALE AUSWEISE DZ/1. FRESSE 1
 SITUATION III

Statistikbogen for topagenten "Topas" (alias Rainer Rupp), der sad i NATO's hovedkvarter og blandt andet leverede informationer om Danmarks forsvar. (Foto: BStU)

kreds, der kendte til CIA's fantastiske fund. Så hvorfor skulle den amerikanske efterretningstjeneste vælge at udlevere deres informationer til to mere eller mindre tilfældige danske journalister?

Et forhold taler både imod, at CIA eller de gamle HV A-folk, nemlig de nævnte agentnavne, der startede med E. Det var ikke, som de to journalister fejlagtigt opgiver, Stasi-agenter, men derimod agenter for DDR-militære efterretningstjeneste. Deres arkiver var endnu grundigere ødelagt end Stasi-arkiverne. Heldigvis (for historikerne) havde mistilliden i det østtyske regime været så stor, at Statssikkerheden massivt havde infiltreret deres militære "søstertjeneste". Derfor er det i dag muligt at rekonstruere dele af det militære agentnetværk med hjælp fra "spejl-akter" fra statssikkerhedens Hovedafdeling I, der havde ansvaret for den østtyske hær. Herfra kan man fastslå, at Edward var studerende i Århus, og Esbjørn var studerende i København.³² Det er imidlertid lidet sandsynligt, at disse dokumenter blev udleveret i midten af 1990'erne, for personakter havde for BStU absolut prioritet ved den trinvis åbning af arkivet. Sags-akte er derimod først gennemarbejdet og åbnet senere. Og information om den militære efterretningstjeneste stammede i hovedreglen fra sags-akte. Det er ej heller sandsynligt, at de tidligere HV A-folk skulle ligge inde med agentinformationer fra Hovedafdeling I.

Et sted flyder informationer om såvel de danske Rosenholz-folk og de østtyske militæragenter sammen. Hos PET havde man allerede i 1993 fået informationer om østtyske militærspioner fra den Kolde Krigs tid.³³ Rosenholz-folkene "Nelly" og "Gast" havde PET senest identificeret i oktober og november 1995.³⁴ Det var med andre ord tids nok til, at de kunne nå at optræde i en Michaelsen og Herborgs bog i 1996, såfremt dæknavnene skulle være tilhvisket fra den kant. Det åbner imidlertid andre problemer, da informationerne på daværende tidspunkt endnu ikke var afklassificeret.

Hvem ville sætte PET under pres?

Uanset hvem, der løftede sløret for Rosenholz-folkene, så havde det helt givet en effekt. I marts 1992 havde daværende PET-chef Hanne Bech Hansen et møde med Justitsministeriets departementschef for at diskutere spørgsmålet om en nyåbning af Stasi-sagerne. Der er imidlertid ikke meget, der tyder på, at PET interesserede sig for spørgsmålet. Til trods for at man modtog materiale fra Rosenholz-sagerne fra amerikanerne, så er det et åbent spørgsmål, hvorfor man ikke undrede sig over de beskudne antal eller undersøgte sagen videre. DIIS-udredningen fra 2005 beskrev forløbet således: "Der er foretaget politimæssig efterforskning også i samarbejde med udenlandske myndigheder, hvilket i fald har bidraget til opklaring af identitetsmæssige misforståelser". Men kronologien er ikke helt klar. Afhøringer af agenterne "Elch", "Hubig" eller "Käfer" i henholdsvis 2001 og 2002 – altså seks og syv år efter Rosenholz-identiteterne kom til Danmark – tyder på, at efterforskningen godt kunne være en del år under vejs.³⁵

Om den politiske proces skrev Bonnichsen om justitsministrene i 1990'erne: "Erling Olsen (S) havde andre ting at tænke på [...] Bjørn Westh (S) synes efter nogle få prøvesager ikke at det "var anstrengelserne værd med en systematisk gennemgang" [...] Frank Jensen (S) blev næsten overhalet indenom, før han reagerede".³⁶

Selvom Bonnichsen ikke er sikker på, hvorvidt en tidligere handlen ville have ført til domfældelser, så spores der i teksten en vis frustration i det danske "intelligence community" over processen. Det blev formodentlig ikke mindre aktuelt med nedsættelsen af PET-kommissionen i 1999, der rettede skytset mod PET's mulige lovovertrædelser i stedet for tidligere østagenter. Således sagde Jørgen Bro, tjenestens tidligere næstkommanderende: "Jeg og flere af mine kolleger føler, at den undersøgelse, der nu sættes i gang, vender det hele på hovedet. Vi er fortørnede over, at de mennesker, der havde viet hele deres liv til fremmede diktaturer, nu skal sætte os på anklagebænken og gøre sig til dommere over os".

Vorg.-Nr. "Roland Schulz"		Reg.-Nr. XV/5695/83	
Deckname Sonderregelung: Akte beteiligter Partei			
IM-Kategorie / Delikt			
Angelegt am 16.12.1903		MIS/BV/Verw. HV-A	
S	HA/Abt./KD VI/11/298	Mitarb. M	Uwo 1060
Beendet am:		MIS/BV/Verw.	Archiv-Nr. Nicht gesperrt
Datum	Art der Veränderung		
	IM-Akte AVT.IU.II/1		
S 03.12.84	an HVA/VI/A/5/15400 M	Uwo	106A
02.09.85	T.A/Bd.21 (U-Akte) abgel.		
S 14.08.87	HVA/VI/B/2/22150 M	Uwo	106B
S 01.12.87	an HVA/VI/A/1/11500 N	Nikolai	106A
IMA 16.12.83			

Forsiden af Roland Schulz' F 22-kort. Efter ønske fra Die Behörde der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik er Stasi-officerernes identitet beskyttet. (Foto: BStU)

Spørgsmålet er naturligvis, hvorvidt den frustration også herskede tidligere, og om den var så stor, at nogen følte sig kaldet til at give Ekstra Bladets folk nogle ideer? I givet fald, hvor mange?

I 1995 ville det være en relativ sikker ting at gøre. På daværende tidspunkt ville det næppe falde ret mange ind – selv i deres vildeste fantasi –, at PET-arkiverne en dag ville blive åbnet, således at den korrekte kronologi i forholdet Michaelsen/Herborg og PET måtte fremkomme. Der herskede netop ikke et kapløb mellem de to parter som Bonnichsen antyder, for PET var allerede velinformerede inden journalisterne fik skrevet deres bog. Men fra politisk hold ønskede man ikke at handle før efter “næsten 10 år” – “og det skyldes ikke mindst Ekstra Bladets pres”. Men hvem skabte i sidste ende det pres?

Der er ingen tvivl om, hvem presset var rettet mod. Det var den siddende radikale-social-

demokratiske regering, der stod for skud. Det var særligt tydeligt i den nævnte bog “Stasi og Danmark”. Meget store dele af bogen handlede ret beset ikke om Stasi, men arbejdede med andre kilder og antydede Stasi-kontakter og bød ind med årsagsforklaringer, der ikke nødvendigvis var belæg for i Stasi-materialet. Et af målene for de to journalisters skyts var den siddende justitsminister Bjørn Westh.

I bogens afsnit “Fik alt betalt i Østberlin” fortalte Michaelsen og Herborg om et delegationsbesøg i Østberlin i forbindelse med forhandlinger mellem vestlige socialdemokratier og østlige kommunistpartier. Det var ikke noget, der var iscenesat endside styret af DDR's efterretningstjeneste. Det lykkes dog forfatterne ved antydningens kunst at skabe en fornemmelse af, at her sker noget højest suspekt, der på en eller anden led havde noget at gøre med HV A. “Hvad er nu det?”, tænker læseren, “er ham Bjørn Westh styret”. Også kobles

denne følelse til spørgsmålet om Stasi-sager, idet journalisterne skriver: "Fra dansk side deltog udover Lasse Budtz folketingsmand Bjørn Westh i dette udenomsparlamentariske samarbejde med fjendtlige østmagter. Bjørn Westh er i dag Danmarks justitsminister og chef for Politiets Efterretningstjeneste". I en fodnote hertil forsøger journalisterne ikke at dokumentere deres informationer. I stedet rettede de et ekstra stød mod justitsministeren. "Skønt Danmark siden Tysklands forening har haft fire justitsministre, som qua deres taburet har været chefer for Politiets Efterretningstjeneste (PET) [...] har der ikke været rejst tiltale mod nogen dansk statsborger for efterretningsvirksomhed til fordel for MfS".³⁷ Dermed lykkedes det at slå en bro mellem socialdemokratiske kontakter til Østtyskland og manglende vilje til at give PET frie tøjler til at gå gang med de tidligere agenter.

Rosentræ som brænde til bålet

Rosenholz-akterne er siden deres fremkomst i starten af 1990'erne blevet brugt meget effektivt. Først og fremmest af de vestlige efterretningstjenester, som succesfuldt neutraliserede de agenter, de blev bekendte med. I Danmark drejede det sig om 20 udvalgte HV A-agenter, i Tyskland neutraliseres godt 15.000 agenter i Øst- og Vesttyskland.

Det var ikke målet at føre en lang række retssager mod de tidligere spioner. Det skete hverken i USA, i Norden og dårligt nok i Tyskland. I stedet førte man ganske få symbolske sager, der både viste offentligheden og de tidligere agenter, at muligheden for retsforfølgelse eksisterede.

Rosenholz-agenterne fik også en politisk dimension. Både i de lande, hvor man valgte at afsløre dem og der, hvor man holdt sig tilbage. I Danmark dukkede der allerede meget tidligt informationer op fra Rosenholz. Det skete i en kampagne mod den siddende S-R-regering, der ifølge Hans Jørgen Bonnichsen også pressede PET. Så meget desto mere interessant er det at efterspørge, hvem der levede informations-ammunition.

Tilbage står den videnskabelige nytte af Rosenholz. Ved hjælp af dokumenterne er det muligt at rekonstruere de østtyske netværker. Derved er det muligt at gennemføre empiriske studier af et illegalt netværk, der vil bibringe nyttig viden til effektiv spionage og terrorbekæmpelse. Studiet af, hvordan HV A-netværkerne udviklede sig, reproducere og virkede i deres daglige kommunikation, kan derved både bidrage til en styrket forståelse af den Kolde Krig, og af hvordan illegale netværker virker i dag og i fremtiden. Forudsætningen for den fulde udnyttelse af de forhåndenværende akter er, at de vestlige efterretningstjenester giver deres viden fri. Det første og vigtigste skridt skete ved åbningen af Rosenholz-akterne i Stasiarkivet. Endskønt de 20 danske sager kun er en del af HV A-netværket i Danmark, så er PET's åbning af arkivet i denne sammenhæng en pionerhandling. I de øvrige vesteuropæiske lande har der hersket en mur af tavshed om spionerne fra den Kolde Krig.

Åbningen af de danske arkiver har vist, at åbenhed er muligt, og det er derfor et både modigt og vigtigt skridt. Det kan være med til at indlede den tredje Rosenholz-etape, hvor forskerne får mulighed for tage over, hvor politikerne og efterretningsfolkene har sluppet.

Noter

1. Helmut Müller-Enbergs, Thomas Wegener Friis: "The CIA Catch of the Century". I Müller-Enbergs, Wegener Friis: *The catch of the century*. Middelfart 2009, s. 7.
2. For hele DDR-perioden.
3. Blot for året 1988.
4. Fra 1970'erne og frem.
5. Altså ikke dæknavn
6. Helmut Müller-Enbergs: "Rosenholz". *Eine Quellenkritik*. Berlin 2007, s. 59-62.
7. Jf. Helmut Müller-Enbergs: *Inoffizielle Mitarbeiter des Ministeriums für Staatssicherheit. Teil 2: Anleitung für die Arbeit mit Agenten, Kundschaftern und Spionen in der Bundesrepublik Deutschland*. Berlin 1998.
8. Jf. "Rosenholz". Probleme mit der Kartei der DDR-Spionage. I: Timmermann, Heiner (Hg.): *Die DDR in Europa – zwischen Isolation und Öffnung*. Münster 2005, s. 174-189.

9. Personen var ikke bevidst om, at vedkommende var blevet hvervet af den østtyske tjeneste, men troede det eksempelvis drejede sig om et andet land eller en reel eller fiktiv organisation.

10. Helmut Müller-Enbergs: *Inoffizielle Mitarbeiter des Ministeriums für Staatssicherheit. Teil 3: Statistik*. Berlin 2008.

11. Helmut Müller-Enbergs: "Rosenholz". *Eine Quellenkritik*. Berlin 2007, s. 115.

12. Ibid.

13. Helmut Müller-Enbergs: *Rosenholz. Eine Quellenkritik*. Berlin 2007, s. 43.

14. Ibid, s. 118.

15. Björn Cederberg: *Kamrat spion. Om Sverige i Stasiarkivet*. Stockholm 2007. S. 269.

16. Georg Herbstritt: *Bundesbürger im Dienste der Staatssicherheit*. Berlin 2006, s. 100.

17. Jf. PETs arkiv: DIIS-samling: Nr. 261, 262, 247, 230, 216, 217, 211, 209, 157,155, 154, 151.

18. SIRA står for "System zur Informationsrecherche der HV A" og var HV A's informationssøgningssystem. SIRA indeholder informationer fra 1970'erne og 1980'erne. SIRA består af tre deldatabaser. Den største stammer fra HV A's analyseenhed, Afdeling VII, og indeholder godt 160.000 poster med informationer fra cirka 4500 forskellige kilder. De to øvrige databaser dækker HV A's Afdeling IX, der havde ansvaret for at infiltrere vestlige efterretningstjenester og fra tjenestens industrispionage, den såkaldte Sektor Wissenschaft und Technik. Omfanget er på henholdsvis 20.000 og 1.000 poster med informationer fra 1.000 og 300 kilder.

19. BStU: SIRA TDB 12. Reg. Nr. XV/1713/72.

20. Werner Grossmann: *Den sidste spionchef*. Midtelfart 2004, s. 126.

21. BStU: SIRA TDB 11-12. Reg. Nr. XV/8413/81

22. BStU: HV A 124: S. 216-220: "Information über Aktivität und Struktur maoistischer Organisationen in Westeuropa". 15.5.1976.

23. Jf. Thomas Wegener Friis: "GDR intelligence in Denmark". I Müller-Enbergs, Wegener Friis, Mackrakis: *HV A. Myth, legend and reality*. London 2009.

24. "Lenz-Sagen breder sig til S-toppen". *Ekstra Bladet*. 18.8.2000.

25. Werner Grossmann: *Den sidste spionchef*. Midtelfart 2004, s. 97.

26. Thomas Wegener Friis: "Das dänische "Rosenholz". I: *Horch & Guck*. Nr. 55. 2006, s. 21.

27. BStU: SIRA TDB 11-12-14. Reg. Nr. VI/1363/64

28. PETs arkiv: DIIS-Samlingen Nr. 253: "Roland Schulz".

29. Hans Jørgen Bonnichsen: *Hånden. En PET- og politikønnike*. København 2006, s. 219.

30. Per Michaelsen, Mette Herborg: *Stasi og Danmark*. Viborg 1996, s. 9-10.

31. Hans Jørgen Bonnichsen: *Hånden. En PET- og politikønnike*. København 2006. S. 219.

32. BStU: HA I 1653: "Übergabe-/Übernahmeprotokoll". Januar 1988.

33. PET's arkiv: DIIS Nr. 153: Geicke-sagen. Jf. *Danmark under den Kolde Krig*. København 2005. Bd. 3. S. 562-563.

34. PET's arkiv: DIIS Nr. 261."Nelly" 2.10.1995., "Gast" 20.11.1995.

35. PET's arkiv DIIS Nr. 157, 216, 211: "Käfer", "Hubig", "Elch".

36. Hans Jørgen Bonnichsen: *Hånden. En PET- og politikønnike*. København 2006, s. 223.

37. Per Michaelsen, Mette Herborg: *Stasi og Danmark*. Viborg 1996, s. 52-53.

Abstract

Thomas Wegener Friis and Helmut Müller-Engbergs: A Rosewood Flower, Arbejderhistorie 1/2009, pp. 1-15

In 1992 the CIA acquired microfilms with the file card systems of the East German Intelligence service Hauptverwaltung A (HV A). The file cards were later publicly known as Rosenholz. 267,000 people were registered by the HV A 2,485 of these agents were still active in the West in 1988. The card gave away the cover names and the real identities of the GDR spies as well as key operational information. This knowledge was in the 1990's shared with other Western intelligence services, and the major part of the security threat from the former East German agent was neutralized. 20 Agent identities were shared with Danish PET. Some of this information shortly after turned up in a book about the Stasi and Denmark. Where did the authors get their information? And why?

Thomas Wegener Friis, ph.d., adjunkt og netværkskoordinator ved Center for Koldkrigsstudier, Syddansk Universitet.
twfriis@hist.sdu.dk

Helmut Müller-Enbergs, dr.phil. og HCA-gæsteprofessor ved Center for Koldkrigsstudier, Syddansk Universitet. Til daglig seniorforsker ved die Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatssicherheitsdienstes der ehemaligen Deutschen Demokratischen Republik. hme@hist.sdu.dk og Helmut.Mueller-Enbergs@bstu.bund.de